

УДК : 658.27:005.93

DOI: <https://doi.org/10.32680/2409-9260-2024-10-323-30-35>

РОЛЬ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

Гороховець Ю. А., к.е.н, ст. викладач кафедри обліку та оподаткування, Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, Україна
e-mail: JuliyuGorohovets@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-5813-881X

Гринь В. П., к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування, Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, Україна
e-mail: viktoriya_grin@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-6758-7374

Пушкар І. В., к.н. з держ упр., доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування, Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, Україна
e-mail: iv_pushkar@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-4380-7907

Кльоц А. К., бухгалтер в ТОВ «ВКФ «Кліматагросервіс», м. Запоріжжя, Україна
e-mail: asyaklets@gmail.com
ORCID ID: 0009-0003-2254-1510

***Анотація.** У статті розглядаються основні аспекти ефективного управління основними засобами підприємства, що відіграє ключову роль у забезпеченні стабільної операційної діяльності та сталого розвитку. Своєчасне оновлення основних засобів і підвищення їх технічного рівня сприяє зростанню виробничих обсягів та покращенню ефективності підприємства. Особлива увага приділяється питанням амортизації, вибору відповідних методів її нарахування та можливостям оптимізації управління активами. Враховуючи брак капіталу для оновлення, модернізації та реконструкції на багатьох підприємствах, наголошено на важливості накопичення амортизаційних коштів та їх раціонального використання і розміщення, що дозволяє зберігати фінансову стійкість підприємства в умовах інфляції.*

***Ключові слова.** основні засоби, управління активами, оновлення основних засобів, амортизаційні відрахування, модернізація, технічне обслуговування, інвестиції, економічна ефективність.*

THE ROLE OF FIXED ASSETS IN ENTERPRISE MANAGEMENT

Gorokhovets A. Yulia, Ph.D., Senior Lecturer of the Department of Accounting and Taxation, Zaporozhye, Ukraine
e-mail: JuliyuGorohovets@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-5813-881X

Gryn P. Viktoriia, Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Education and Training, Zaporizhzhya National University, Zaporizhzhya, Ukraine
e-mail: viktoriya_grin@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-6758-7374

Pushkar V. Iryna, Ph.D. holding director, associate professor, associate professor of the department of education and training, Zaporizhzhya National University, Zaporizhzhya, Ukraine
e-mail: iv_pushkar@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-4380-7907

Klots K. Anastasia, accountant of VKF "Klimatagroservice" LLC, Zaporozhye, Ukraine
e-mail: asyaklets@gmail.com
Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0001-5813-881X>

***Abstract.** The article examines the key aspects of effective fixed asset management in enterprises, which plays a crucial role in ensuring stable operational activities and sustainable growth. Timely renewal of fixed assets and upgrading their technical level contribute to increasing production volumes and improving overall efficiency. Special attention is given to depreciation processes, the selection of appropriate methods for its calculation, and the possibilities of optimizing asset management strategies. Given the shortage of capital for asset renewal, modernization, and reconstruction in many enterprises, the importance of accumulating depreciation funds and their rational use is emphasized, allowing companies to maintain financial stability in inflationary conditions. Additionally, the article explores how the strategic allocation of depreciation reserves can be utilized not only for the*

direct replacement of assets but also for long-term investment planning. By integrating financial planning with asset management, enterprises can better align their technological upgrades with market demands and competitive pressures. This, in turn, enhances their adaptability to economic changes, ensuring that they can continue to innovate and remain profitable. The analysis also underscores the necessity of considering both internal and external financial factors when choosing depreciation methods, as well as the long-term impact of these decisions on the company's overall financial health and market position

Keywords. *fixed assets, asset management, renewal of fixed assets, depreciation deductions, modernization, maintenance, investment, economic efficiency.*

JEL Classification: L260; M100; M410

Постановка задачі. В сучасних умовах функціонування вітчизняних підприємств особливої уваги потребують основні засоби, тому пошук способів ефективного управління ними на сьогоднішній день є актуальним. Реалізацію вищезазначених цілей вбачаємо в дослідженні та аналізі основних аспектів управління основними засобами підприємства з метою виявлення проблем та недоліків існуючої системи управління основними засобами, визначення шляхів оптимізації в частині формування амортизаційної політики, свідомого вибору методів нарахування та нагромадження амортизації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у розробку теоретичних основ та методичних рекомендацій щодо оптимізації управління основними засобами внесли такі вчені-економісти, як Єпіфанова І. Ю., Ткачук Л. М., Беркатюк Ю. О., Попова В. Д., Гура Н. М., Мандрика Д. Г., Харченко Н. В., Стеців І. С., Кулик М. А., Наконечний Б. В. та ін.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. В науковій літературі значна увага приділяється управлінню основними засобами, але залишається низка невирішених аспектів, що потребують подальшого дослідження. Зокрема, недостатньо вивчені питання оптимального вибору методів амортизації в умовах високої інфляції, що притаманна економіці нашої держави. Крім того, існує потреба в глибшому дослідженні можливостей акумуляції амортизаційних відрахувань та їх інвестування, що дозволило б підприємствам зберігати реальну вартість активів і ефективно відновлювати матеріально-технічну базу. Також малодослідженими залишаються питання інтеграції управління основними засобами з фінансовим плануванням та інвестиційною стратегією підприємства.

Мета дослідження. Виявлення можливостей для підвищення ефективності управління основними засобами, забезпечення їх своєчасного оновлення та підтримки фінансової стійкості підприємства в умовах інфляції та обмежених ресурсів.

Основний матеріал. У сучасному бізнес-середовищі ефективне управління ресурсами є вирішальним для забезпечення операційної ефективності та фінансового успіху. Один із ключових аспектів управління ресурсами – це управління основними засобами. Бізнес інвестує значні кошти в придбання виробничих фондів, і якісне управління цими активами є необхідним для максимізації прибутків від інвестицій і оптимізації загальної ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства.

Основні засоби є довгостроковими ресурсами, що використовуються в операційній діяльності підприємства. До них належать машини, транспортні засоби, будівлі, комп'ютери та інше обладнання. На відміну від оборотних активів, які очікується перетворити на грошові кошти протягом одного року, основні засоби приносять цінність бізнесу протягом тривалого періоду, зазвичай більше одного року.

Законодавство України містить два ключових визначення основних засобів. Відповідно до НП(С)БО 7 основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, виконання робіт і надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року або операційного циклу, якщо він довший за рік [1].

Податковий кодекс України розглядає основні засоби як матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин наданих у користування ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 20000 гривень, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 20000 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік або операційний цикл, якщо він довший за рік [2].

Під управлінням основними засобами необхідно розуміти процес розробки, прийняття та реалізації, а також контроль за виконанням управлінських рішень щодо формування, відстеження та підтримки фізичних активів компанії. Цей процес охоплює придбання або створення, використання, технічне обслуговування та вибуття основних засобів.

Основними завданнями управління основними засобами підприємства є: визначення обсягу необхідного приросту основних засобів, розробка плану розвитку матеріально-технічної бази підприємства, вибір найбільш доцільних форм для задоволення потреб у збільшенні основних засобів, обґрунтування стратегії ремонту та модернізації, а також оптимізація термінів їх експлуатації [3].

Існує декілька основних шляхів надходження основних засобів на підприємство – купівля, безоплатне отримання, внесення як паю засновниками, будівництво власними силами, бартерний обмін тощо. В процесі відображення наявності та руху, визначення загального обсягу основних засобів, їх динаміки і структури, розрахунку економічних показників господарської діяльності підприємства за певний період часу на підприємстві використовується переважно грошовий вимірник – його перевагами є порівнянність, універсальність і загальність, тому правильна оцінка вартості об’єктів основних засобів необхідна для здійснення якісного управління основними засобами підприємства. Складові первісної вартості основних засобів в залежності від шляхів їх отримання наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Складові первісної вартості основних засобів залежно від способу надходження на підприємство

Способи отримання основних засобів	Складові первісної вартості основних засобів	
	Вартість об’єкта	Додаткові витрати
Придбання за плату, спорудження або виготовлення	купівельна вартість без непрямих податків	- суми, що сплачують підрядникам за виконання будівельно-монтажних робіт (без непрямих податків);
Безкоштовне отримання	справедлива вартість	- реєстраційні збори, державне мито та аналогічні платежі, що здійснюються в зв’язку з придбанням (отриманням) прав на об’єкт основних засобів;
Внесок в статутний капітал	вартість, погоджена засновниками	- суми ввізного мита;
Обмін на подібний об’єкт	залишкова вартість переданого об’єкта основних засобів	- суми непрямих податків у зв’язку з придбанням (створенням) основних засобів (якщо вони не відшкодовуються підприємству);
Обмін на неподібний об’єкт	справедлива вартість переданого немонетарного активу, збільшена (зменшена) на суму грошових коштів чи їх еквівалентів, що була передана (отримана) під час обміну	- витрати зі страхування ризиків доставки основних засобів; - витрати на транспортування, установку, монтаж, налагодження основних засобів; - інші витрати, безпосередньо пов’язані з доведенням основних засобів до стану, у якому вони придатні для використання із запланованою метою.

Джерело: складено авторами на основі [1]

В момент надходження активу його балансова вартість дорівнює первісній, однак має властивість змінюватися в процесі господарської діяльності. Так, підприємство може переоцінювати об’єкт основних засобів, якщо залишкова вартість цього об’єкта суттєво відрізняється від його справедливої, тобто ринкової оцінки, на дату балансу. Збільшують первісну (переоцінену) вартість капітальні інвестиції в необоротні матеріальні активи – витрати на будівництво, реконструкцію, модернізацію та інші поліпшення, що здійснюються підприємством. Нарахування амортизації поступово знижує балансову вартість основних засобів, відображаючи їх фізичний та моральний знос у процесі експлуатації. Це дозволяє підприємству більш точно оцінювати реальну вартість і стан своїх активів та планувати подальше інвестування в оновлення чи модернізацію матеріально-технічної бази.

Амортизація – це процес поступового розподілу вартості необоротних активів, яка підлягає амортизації (різниця між первісною та ліквідаційною вартістю), протягом періоду їх корисного використання. Для нарахування амортизації можуть використовуватися різні методи, серед яких прямолінійний, виробничий, метод зменшення залишкової вартості, куму-

лятивний та метод прискореного зменшення залишкової вартості. Вибір конкретного методу амортизації залежить від типу активу, його призначення та інтенсивності використання, а також від фінансових цілей підприємства. Сутність, переваги, недоліки та сферу застосування кожного методу відображено в таблиці 2.

Таблиця 2

Методи нарахування амортизації основних засобів підприємства

Метод	Обчислення суми амортизації	Переваги	Недоліки	Сфера застосування
Прямолінійний	ділення вартості, яка амортизується, на строк корисного використання (СКВ) об'єкта основних засобів	простота розрахунку амортизації; рівномірний розподіл амортизації протягом усього терміну експлуатації активу	не враховує інтенсивність використання активу та його можливий моральний знос і чинник зростання витрат на ремонт у міру їх експлуатації.	активи з рівномірним зношенням, яке не залежить від обсягу виробництва (будівлі адміністративного призначення, виробничі цехи)
Зменшення залишкової вартості	добуток залишкової вартості об'єкта та річної норми амортизації, що обчислюється як різниця між одиницею та результатом кореня ступеня кількості років КВ об'єкта з результату від ділення ліквідаційної вартості об'єкта на його первісну вартість	прискорена амортизація на початку експлуатації, коли актив зазвичай найбільш ефективний; відображає реальний фізичний та моральний знос активу в перші роки використання	базується на порівняно складних математичних розрахунках; в останні роки амортизаційні відрахування можуть бути заниженими, що може викривляти реальний фінансовий стан підприємства; потребує наявності ліквідаційної вартості	активи, які швидко втрачають свою вартість на початковому етапі, такі як техніка, транспортні засоби, обладнання з високим технологічним зносом
Прискореного зменшення залишкової вартості	добуток залишкової вартості об'єкта та річної норми амортизації, яка обчислюється, виходячи із СКВ об'єкта, і подвоюється	дуже швидка амортизація на початкових етапах, що дозволяє знизити оподатковуваний дохід у перші роки використання активу; відображає максимальний рівень зносу активу на початкових етапах	складність у розрахунку і відсутність рівномірності амортизації на подальших етапах; може призводити до значного зниження амортизаційних відрахувань у наступні періоди, коли актив все ще використовується	високотехнологічні активи або активи, які швидко втрачають свою економічну цінність у перші роки експлуатації, наприклад, комп'ютерна техніка або транспортні засоби
Кумулятивний	добуток вартості, яка амортизується, та кумулятивного коефіцієнта, що розраховується діленням кількості років, що залишаються до кінця СКВ об'єкта основних засобів, на суму числа років його корисного використання	у перші роки більша частина вартості амортизується; забезпечується можливість збільшення частини витрат на ремонт основних засобів, що припадають на останні роки їх використання	трудомісткість; сума зносу часто не узгоджується ні з фактичним використанням основних засобів, ні з обсягом виробленої продукції	амортизація основних засобів продуктивність яких в перші роки експлуатації значно вища, ніж у наступні

Виробничий	добуток фактичного місячного обсягу продукції та виробничої ставки амортизації, що обчислюється діленням вартості, яка амортизується, на загальний обсяг продукції, який підприємство очікує виробити з використанням об'єкта основних засобів	амортизація базується на фактичному обсязі виробленої продукції чи кількості роботи, що більш точно відображає знос активу; гнучкість у нарахуванні, що дозволяє краще корелювати витрати з доходами.	складність у розрахунках, оскільки потрібні точні дані щодо фактичного використання активу; неможливо використовувати, якщо виробничі показники не стабільні або важко вимірювані.	виробниче обладнання, транспортні засоби чи техніка, де амортизація на-пряму залежить від інтенсивності використання.
------------	--	---	--	---

Джерело: складено авторами на основі [1; 4-7]

Вибір методу нарахування амортизації є важливою складовою управління основними засобами підприємства, оскільки забезпечує формування амортизаційної політики та фінансування відтворення основних засобів підприємств, що має суттєвий вплив на формування інвестиційної привабливості підприємства [6].

На жаль, багато вітчизняних підприємств використовують лише прямолінійний метод, не вдаючись до переваг застосування альтернативних способів нарахування амортизації у відповідності з власними потребами та індивідуальними особливостями кожного виду основних засобів. Ігнорування методів амортизації, що враховують інтенсивність використання, схильність до зниження виробничої потужності та швидкого морального старіння може призвести до викривлення оцінки залишкової вартості й неправильного розуміння поточного стану активів. Така ситуація може ускладнити ефективне управління ресурсами, оскільки якість прийнятих на основі цих даних управлінських рішень буде значно нижчою. Крім того, якщо актив втратить свою ефективність швидше, ніж передбачає лінійний метод, витрати на його утримання та ремонт загрожують зрости, а компанія може не бути готовою до таких фінансових навантажень. Це може викликати проблеми з бюджетуванням та ресурсним плануванням. Ще одним негативним наслідком може стати зниження конкурентоспроможності підприємства. У певних галузях, де основною рушійною силою прогресу є інвестиції в нові технології та обладнання, невідповідність вимогам бізнес-середовища може стати причиною втрати ринкових позицій. Використання застарілого обладнання або невчасна його заміна сповільнюють операційні процеси та знижують продуктивність.

Ми погоджуємося з тезою Наконечного Б. В., що однією з важливих проблем системи управління основними засобами є відсутність практики нагромадження нарахованої амортизації в амортизаційному фонді на підприємстві, оскільки за його відсутності амортизаційні відрахування надходять до господарського обороту і використовуються при розв'язанні різноманітних господарських завдань, що не завжди пов'язані з цільовим використанням амортизаційного фонду [8].

Одним із можливих шляхів вирішення даної проблеми є акумуляція і розміщення амортизаційних відрахувань на депозитних рахунках під певний відсоток. Економіці нашої держави властива інфляція, тому збереження коштів у їхньому номінальному вигляді може призвести до знецінення амортизаційних відрахувань. Відповідно, розміщення таких коштів на депозитних рахунках під відсотки дозволить частково компенсувати знецінення грошей, спричинене інфляцією. Депозитні відсотки, які компанія отримуватиме, можуть допомогти підтримувати реальну вартість цих коштів, і, можливо, навіть збільшувати їх. Після завершення терміну служби об'єкта нараховані на нього амортизаційні відрахування можна буде використати відповідно до його призначення як одне з джерел відтворення основних засобів [8].

Висновки. У сучасному бізнес-середовищі ефективне управління основними засобами є критичними елементами успішної фінансової стратегії підприємства. Застосування комплексного підходу до управління активами, а також використання фінансових інструментів, таких як депозитні рахунки для збереження амортизаційних коштів, може забезпечити стійкий розвиток підприємства, підвищити його операційну ефективність і конкурентоспроможність на ринку.

Список літератури

1. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» : Наказ Міністерства ва фінансів України від 27.04.2000 р. № 92 : станом на 29.07.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text> (дата звернення: 15.10.2024).
2. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI : станом на 01.10.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 15.10.2024).
3. Єпіфанова І. Ю., Ткачук Л. М., Беркатюк Ю. О. Теоретико-методологічні аспекти управління основними засобами будівельних підприємств. Інновації та стійкість. 2022. № 4. С. 94-100.
4. Попова В. Д. Особливості нарахування амортизації та її вплив на відтворення основних засобів. Молодий вчений. 2018. № 10(1). С. 374-380.
5. Гура Н. М., Мандрика Д. Г. Проблемні питання амортизації основних засобів підприємства. Молодий вчений. 2020. Т. 2, № 78. С. 32-35.
6. Харченко Н. В. Амортизація основних засобів підприємства як фактор раціоналізації оподаткування. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5017> (дата звернення: 16.10.2024).
7. Стеців І. С., Кулик М. А. Особливості управління основними засобами на теплоенергетичних підприємствах. Інфраструктура ринку. 2020. Вип. 42. С. 205-210.
8. Наконечний Б. В. Підвищення ефективності управління основними виробничими засобами на підприємстві. Вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2010. № 3. С. 71-76.
9. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. Офіційний вісник України. 1999 р., № 33.
10. Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань : Наказ М-ва фінансів України від 02.09.2014 р. № 879. Офіційний вісник України. 2014 р., № 91.

References

1. On the approval of the National Regulation (standard) of accounting 7 "Fixed Assets", Order of the Ministry of Finance of Ukraine No. 92 (2022). Retried from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text> [In Ukrainian].
2. Tax Code of Ukraine, Code of Ukraine No. 2755-VI (2024). Retried from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> [In Ukrainian].
3. Yepifanova, I., Tkachuk, L., & Berkatyuk, Y. (2022). Theoretical and methodological aspects of fixed assets management of construction enterprises. *Innovation and Sustainability*, 4, 94-100. [In Ukrainian].
4. Popova, V. D., & Kyzyma, N. M. (2018). Features of the calculation of depreciation and its effect on the reproduction of fixed assets. *Molodyy vchenyy*, (10 (1)), 374-380. [In Ukrainian].
5. Hura, N., & Mandryka, D. (2020). Problem issues of capital asset depreciation at the enterprise. *Molodyy vchenyy*, 2 (78), 32-35. [In Ukrainian].
6. Kharchenko, N. V. (2016). Depreciation of fixed assets of the enterprise as a factor of rationalization of taxation. *Efektivna ekonomika*, (6). Retried from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5017> [In Ukrainian].
7. Stetsiv, I. S., & Kulyk, M. A. (2020). Peculiarities of management of fixed assets at thermal power enterprises. *Ekonomika ta upravlinnya pidpryyemstvom*, 42, 205-210. [In Ukrainian].
8. Nakonechny, B.V. (2010). Increasing the efficiency of management of the main production facilities at the enterprise, *Visnyk Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka*, 3, 71-76. [In Ukrainian].
9. Pro bukhgalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 16.07.1999 r. № 996-XIV. *Ofitsiyniy visnyk Ukrainy*. 1999 r., № 33. [In Ukrainian].
10. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro inventaryzatsiiu aktyviv ta zoboviazan : Nakaz M-va finansiv Ukrainy vid 02.09.2014 r. № 879. *Ofitsiyniy visnyk Ukrainy*. 2014 r., № 91. [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.10.2024

Прийнята до публікації 21.10.2024